WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

ADOLATLI IJTIMOIY SIYOSAT YURITISH, INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH

Qayumov Baxtiyor Allamurodovich
Termiz Davlat Pedagogika instituti
Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi (kimyo) ta’lim yo‘nalishi
1-kurs magistranti
E-mail: qayumovbaxtiyor12163@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada adolatli ijtimoiy siyosat yuritishning nazariy asoslari, uning zamonaviy iqtisodiy tizimdagi o‘rni hamda inson kapitalini rivojlantirishning institutsional mexanizmlari kompleks tahlil qilinadi. Inson kapitali nazariyasining shakllanishi, uning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri va ijtimoiy tenglikni ta’minlashdagi roli ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, ta’lim, sog‘liqni saqlash va mehnat bozori tizimlarini integratsiyalash orqali barqaror rivojlanishga erishish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Maqolada ijtimoiy siyosat va inson kapitali o‘rtasidagi funksional bog‘liqlik tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar : ijtimoiy siyosat, inson kapitali, ijtimoiy tenglik, inkluziv rivojlanish, institutsional islohotlar, ta’lim tizimi, sog‘liqni saqlash, mehnat bozori, innovatsion iqtisodiyot

Kirish

XXI asrda global iqtisodiy rivojlanishning asosiy determinanti sifatida inson kapitali alohida ahamiyat kasb etmoqda. Klassik iqtisodiy nazariyalardan farqli

ravishda, zamonaviy yondashuvlarda inson resurslari nafaqat ishlab chiqarish omili, balki innovatsion taraqqiyotning asosiy drayveri sifatida talqin etiladi. Shu nuqtai nazardan, adolatli ijtimoiy siyosat yuritish orqali inson kapitalini rivojlantirish masalasi strategik ahamiyatga ega. Inson kapitali nazariyasining ilmiy asoslari G. Becker, T. Schultz kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, unda ta’lim va sog‘liqni saqlashga kiritilgan investitsiyalar iqtisodiy o‘sishga bevosita ta’sir qiluvchi omil sifatida qaraladi. A. Sen tomonidan ilgari surilgan “imkoniyatlar konsepsiyasi” esa inson rivojlanishini faqat daromad bilan emas, balki shaxsning imkoniyatlari va erkinliklari bilan bog‘laydi.

Asosiy qism

1. Adolatli ijtimoiy siyosatning nazariy asoslari

Adolatli ijtimoiy siyosat – bu resurslarni qayta taqsimlash, ijtimoiy himoya mexanizmlarini takomillashtirish va teng imkoniyatlarni ta’minlashga qaratilgan davlat siyosatidir. Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda ushbu siyosat quyidagi konsepsiyalar asosida ko‘rib chiqiladi: Inkluziv rivojlanish modeli – iqtisodiy o‘sish natijalaridan jamiyatning barcha qatlamlari foydalanishini ta’minlash; Ijtimoiy davlat konsepsiyasi – davlatning fuqarolar oldidagi ijtimoiy majburiyatlarini kengaytirish; Adolat nazariyasi (Rawls) – resurslar taqsimotida tenglik va imkoniyatlar adolatini ta’minlash.

Adolatli ijtimoiy siyosatning samaradorligi ko‘p jihatdan uning institutsional asoslariga, ya’ni qonunchilik bazasi, boshqaruv tizimi va moliyaviy mexanizmlariga bog‘liq.

2. Inson kapitali: mohiyati va iqtisodiy talqini

Inson kapitali – bu shaxsning bilim, malaka, sog‘liq va ijtimoiy kompetensiyalar

yig‘indisi bo‘lib, u iqtisodiy qiymat yaratish qobiliyatiga ega. Inson kapitalining asosiy komponentlari quyidagilar: Ta’lim kapitali – bilim va kasbiy tayyorgarlik darajasi; Sog‘liq kapitali – jismoniy va ruhiy salomatlik; Ijtimoiy kapital bilan integratsiya – ijtimoiy aloqalar va kommunikativ ko‘nikmalar.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, inson kapitaliga kiritilgan investitsiyalar uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishni ta’minlaydi. Masalan, ta’lim darajasining oshishi mehnat unumdorligini sezilarli darajada ko‘paytiradi.

3. Inson kapitalini rivojlantirishning institutsional mexanizmlari

3.1. Ta’lim tizimi transformatsiyasi

Zamonaviy iqtisodiyotda ta’lim tizimi quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanishi zarur: kompetensiyaga asoslangan yondashuv; STEM va innovatsion ta’limni rivojlantirish; uzluksiz ta’lim (lifelong learning) tizimini joriy etish.

Ta’lim sifati inson kapitalining asosiy indikatorlaridan biri hisoblanadi.

3.2. Sog‘liqni saqlash tizimi va inson kapitali. Sog‘liqni saqlash tizimining rivojlanganligi mehnat resurslarining samaradorligini belgilaydi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, sog‘liqni saqlashga investitsiyalar iqtisodiy o‘sishning muhim omili hisoblanadi. Profilaktika, diagnostika va zamonaviy davolash usullarining joriy etilishi inson kapitalining sifatini oshiradi.

Mehnat bozori va bandlik siyosati

Mehnat bozori inson kapitalining realizatsiya maydoni hisoblanadi. Samarali bandlik siyosati quyidagilarni o‘z ichiga oladi: yuqori samarali ish o‘rinlarini yaratish; kasbiy qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish; innovatsion tadbirkorlikni qo‘llab-

quvvatlash.

4. Ijtimoiy siyosat va inson kapitali o‘rtasidagi tizimli bog‘liqlik

Adolatli ijtimoiy siyosat inson kapitalini rivojlantirish uchun zarur muhitni yaratadi. Ushbu jarayonni tizimli yondashuv orqali quyidagicha ifodalash mumkin:ijtimoiy himoya → iqtisodiy barqarorlik → ta’lim va sog‘liq uchun investitsiyalar → inson kapitalining oshishi → iqtisodiy o‘sish. Bu o‘zaro bog‘liq zanjir barqaror rivojlanishning asosiy mexanizmini tashkil etadi. O‘zbekiston sharoitida inson kapitalini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan: ta’lim tizimini modernizatsiya qilish; sog‘liqni saqlash xizmatlarini raqamlashtirish; kambag‘allikni qisqartirish dasturlari. Bu islohotlar ijtimoiy siyosatning adolatli modelini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa: Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish va inson kapitalini rivojlantirish o‘zaro integratsiyalashgan jarayonlar bo‘lib, ular barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili hisoblanadi. Inson kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatli istiqbolda yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta’minlaydi. Shu bois davlat siyosatida ijtimoiy adolat va inson kapitalini rivojlantirish ustuvor yo‘nalish sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Becker G.S. *Human Capital*. – Chicago: University of Chicago Press, 1993.
2. Schultz T.W. *Investment in Human Capital*. – New York, 1971.



3. Sen A. *Development as Freedom*. – Oxford, 1999.

4. World Bank. *Human Capital Project Report*, 2020.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ijtimoiy siyosatga oid farmon va qarorlari.